



נציבות תלונות הציבור על שופטים

לשכת הנציב פרופ' אליעזר ריבלין
משנה לנשיא בית המשפט העליון (בדימוס)

ט"ו סיון, תשע"ו

21 יוני, 2016

מספרנו: 205/16/עבודה

תמצית החלטה

על פומביות הדיון וזכותו של אדם לפרטיות ולאנונימיות

תקציר: נמצאה מוצדקת תלונה של אדם, שאינו בעל דין או עד, שהגיע לצפות בדיון משפטי שהתקיים בדלתיים פתוחות. השופטת שדנה בתיק חקרה אותו, באוזני הצדדים, לזהותו. בהחלטתו עמד הנציב, בין היתר, על משמעותו של עקרון פומביות הדיון ועל זכותו של אדם לפרטיות ולאנונימיות. הנציב הוסיף, כי שופט אינו שוטר וגם אם היה קם צורך בפעולת שיטור, ולא כך היה בענייננו, על השופט להיעזר לעניין זה בכוחות המשמר או השיטור ולא לקיים בעצמו את פעולות השיטור.

1. המתלונן נכח בדיון שהתקיים בבית הדין האזורי לעבודה בתיק שאין הוא צד לו ואף לא עד בו. לדבריו, משתם הדיון "פנה ללכת" בעקבות התובע (עמו חפץ להחליף מילים) אלא שאז "עוכב" על ידי השופטת שדנה בתיק והיא שאלה לזהותו. לדבריו אף שהשיב לשופטת, כי "הינו מפומביות הדיון" "התעקשה" השופטת כי ימסור לה את שמו והוא עמד על זכותו להישאר אנונימי תוך שציין, כי זוהי זכותו לפרטיות. בתלונתו הוסיף המתלונן וכתב:

"אמנם הובהר לי כי 'לא אעצר', אולם נוצר מצב מאוד בלתי נעים לפיו על מנת שלא לבזות את ביהמ"ש לא יכולתי להתעלם וללכת ונאלצתי לנהל ויכוח גם עם עו"ד שהיו באולם. נאלצתי להחשף ולציין בפני הנילוה (השופטת – א.ר.) כי איני עיתונאי, כי אני משפטן וכי איני עד שאמור להופיע בתיק וכי אין לי כוונות פליליות או בניגוד לדין. במהלך אותו מעמד הטיח בי אחד מעוה"ד – בבורתו – כי כמשפטן עלי להעתר לדרישת בית המשפט (איני עו"ד!). לאחר דקות ארוכות נאלצתי לשוב ולסרב בנימוס ותוך ציון כי הדרישה שהופנתה כלפי אינה מוסדרת בדין. או אז כבר יצא התובע מבניין בית המשפט ונאלצתי לדלוק אחריו למרחק לא קטן על מנת לפוגשו".

2. המתלונן מטעים, כי עקרון פומביות הדיון הוא כלל בסיסי במשפטנו המעוגן גם בחוק יסוד: השפיטה. לדבריו, לעקרון זה שלושה רציונאליים: זכות הציבור לדעת, שהינו תנאי הכרחי לתקינות מערכת המשפט ולהבטחת אמון הציבור בה; שיפור איכות ההחלטה הניתנת בסיום ההליך וזאת באמצעות חשיפת ההליך לעיני הציבור; יצירת אמון הציבור ברשויות הציבור בכלל ובבתי המשפט בפרט. חובת ההזדהות או חובת מתן הסברים לבית המשפט, מצד אנשים הנוכחים באולם, על עצם הימצאותם, אינה קיימת לטעמו בחוק ואינה מוסדרת בו.

לפיכך סבור המתלונן, כי פנייתה של השופטת אליו הייתה בגדר חריגה מסמכות, פגיעה בפרטיותו והטרדתו. המתלונן מוסיף, כי אדם חייב להזדהות בפני שוטר או בפני עובד ציבור שקיבל הסמכה בחוק רק אם הוא חשוד בעבירה כלשהי.

3. בתגובתה לתלונה מסרה השופטת, כי המתלונן ישב במהלך הדיון כשהוא אוחז בידו באופן בולט מכשיר טלפון סלולרי המופנה כלפי חזית האולם. לא היה ברור, לדבריה, אם הדיון מוקלט על ידו אם לאו. היא מוסיפה: "בתום הדיון פניתי אל המתלונן ושאלתי בנועם ובנימוס לזהותו, אך הוא סירב להשיב. בשלב זה חזרתי ושאלתי לזהותו אך הוא השיב כי הדיון הוא פומבי והוא אינו חייב במתן תשובה. עוד ציין כי הוא אינו עיתונאי או עד. המתלונן בשלב זה שאל (בהתגרות מסוימת) האם הוא עצור או מעוכב שאם לא כן, אין הוא מוכן להזדהות ולמסור את שמו שכן אין הוא מעוניין 'שיגלו עליו' (יערכו חיפוש בגוגל). כמוכן שהשבתי שהוא אינו מעוכב או עצור וכי כלל לא הייתה כל כוונה שכזו".

4. לדברי השופטת הוראות חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 מטילות על שופט את האחריות למתרחש באולם, לרבות הסמכות להורות על הרחקת אדם מן האולם, לאסור פרסום בקשר לדיוני בית המשפט ואף להעניש על אתר אדם אשר לא שעה להתראה להימנע מהפרעה לדיון. סמכות זו כוללת בחובה, לדעתה, את הסמכות לברר מי הנוכחים באולם וזאת בין היתר לשם שמירה על הסדר ועל תקינות ההליך.

5. אף לא אחד מבאי כוח הצדדים ציין או אזכר בתגובתו לתלונה דבר מה הקשור למכשיר הסלולר של המתלונן או כי השופטת פנתה אל המתלונן בהקשר זה. פנייה בעניין הטלפון היתה מתבקשת לו דבר זה טרד את מנוחתה של השופטת, ופנייה כזו אין כלל בנמצא אפילו בדברי השופטת.

מן החומר שבפניו לא מצא הנציב, כי התגלה חשש שהמתלונן הפר הוראה כלשהי שבדין. מסקנתו של הנציב היתה, כי פנייתה של השופטת אל המתלונן לא היתה במקומה גם בנסיבות המקרה וגם מטעמיו של הדין.

6. כלל פומביות הדיון קבוע בסעיף 3 לחוק יסוד השפיטה הקובע: "בית משפט ידון בפומבי, זולת אם נקבע אחרת בחוק או אם בית המשפט הורה אחרת לפי חוק" וכן בסעיף 68(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 המורה, כי "בית המשפט ידון בפומבי". על חשיבותו של פומביות הדיון עמדה כב' השופטת עדנה ארבל בבש"פ 2484/05 (דוד פרי נ' מדינת ישראל):

"בית משפט ידון בפומבי, זולת אם נקבע אחרת בחוק או אם בית המשפט הורה אחרת לפי חוק' ... זהו הכלל ונקודת המוצא העומדת בבסיס ההליך השיפוטי במחוזותינו. יש שיאמרו אכן יסוד היא ויש שיאמרו כי בעיקרון- על עסקינן, 'עיקרון שאינו נופל בחשיבותו מעקרונות כבוד האדם וזכותו לשמו הטוב' (דו"ח הוועדה לבחינת ההסדרים בעניין פרסומים מחקירות המשטרה וגופי חקירה סטטוטוריים אחרים, 32). מכל מקום, אין חולקין שפומביות הדיון המשפטי, במובנו הרחב הכולל הן את קיום הדיון המשפטי באופן הפתוח לציבור הרחב והן במובן פרסום זהות בעלי הדין, מהווה סימן היכר לשיטה משפטית בחברה דמוקרטית ... זכותו הבסיסית של כל אזרח לדעת, ללמוד ולחקור את המתרחש בתוך אולם בית המשפט, בטרקלין בו דנים על החטא ועונשו כמו גם את זהות השופט היושב בדין, את זהות בעלי הדין ואת טיבה של ההכרעה השיפוטית".

7. **זכותו של אדם לפרטיות**, כאמור בסעיף 7 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, נפגעת שלא כדין שעה שהוא נדרש שלא לצורך להזדהות. על חשיבות הזכות לפרטיות עמד גם כב' השופט (בתוארו אז) אשר גרוניס בבג"צ 8070/98 (האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' משרד הפנים, פ"ד נח(4), 842):

"שני פנים לה זכות הפרטיות הנזכרת בסעיף 7(א) לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו: הפן האחד, שניתן למצוא את מקורו בכבוד האדם, הינו '...זכותו של אדם לנהל את אורח החיים שבו הוא חפץ בדל"ת אמות ביתו, בלא הפרעה מבחוץ' ... אין להגביל אמירה זו להיבט הפיזי של הבית. יש להבינה בצורה רחבה יותר, באופן מטאפורי, ברוח הביטוי שטבעו וורן וברנדייס: "The Right to be let alone" (S.D. Warren, L.D. Brandeis, "The Right to Privacy"). הפן האחר עוסק בחשש מפני כוחה העודף של המדינה, שתרכז בידיה מידע רב לגבי אזרחים ותושבים ותעשה שימוש לרעה באותו מידע" (ההדגשות לא במקור).

8. בבית המשפט מתממש עקרון פומביות הדיון ברשות הנתונה לכל אדם לישיב באולם בית המשפט (בעת שהוא דן בדלתיים פתוחות) ובזכותו של כל אדם להיחשף להליך המשפטי ולזהות השופט ובעלי הדין. אין הוא כולל בשום פנים חובה להיחשף בעצמו. הטלת חובה על אדם מן הציבור, המבקר בבתי המשפט, להיחשף בפומבי, פוגעת בזכותו לפרטיות ואף בזכותו לאנונימיות. במקום אחר ציין הנציב:

"האנונימיות היא גם חלק מן הזכות לפרטיות – מן החשובות שבזכויות (ראו ע"פ 5026/97 גלעם נ' מדינת ישראל ([פורסם בנבו], 13.6.1999); בג"ץ 6650/04 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בנתניה ([פורסם בנבו], 14.5.2006); ע"פ 1302/92 מדינת ישראל נ' נחמיאס, פ"ד מט(3) 309, 353 (1995)). היא מוגנת בדבר חקיקה (חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981) והועלתה לדרגה של זכות חוקתית מכוח חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו (סעיף 7). אכן, "הזכות לפרטיות היא זכות מורכבת, שאת גבולותיה לא קל לקבוע" (בג"ץ 1435/03 פלונית נ' בית הדין למשמעת של עובדי המדינה בחיפה, פ"ד נח(1) 529, 539 (2003)). אולם אין ספק כי יש לראות באנונימיות מרכיב חשוב בזכות לפרטיות שכן היא מאפשרת לאדם 'להיעזב לנפשו' ולהימנע מחשיפה אישית וממסירת מידע אודותיו שאינו מעוניין שיימסר (ראו גם בג"ץ 844/06 אוניברסיטת חיפה נ' פרופ' עוז, [פורסם בנבו]). אכן, האנונימיות מקנה לאדם שליטה על מידע אודותיו (ראו Ruth Gavizon, Privacy and the Limits of Law, 89 Yale L.J. 420 (1980)) ומונעת 'נעיצת מבט' לצנעת חייו (ראו גם מיכאל בירנהק "שליטה והסכמה:

הבסיס העיוני של הזכות לפרטיות" משפט וממשל י"א 9 (2007)). היה זה השופט Brennan שהמחיש את חשיבותה של האנונימיות בקבעו כי הזכות לפרטיות משתרעת גם על האשפה שמפנה אדם מביתו (California v. Greenwood, 486 U.S. 35 (1988)) (רע"א 4447/07 רמי מור נ' ברק אי. טי. אס [1995] החברה לשירותי בזק בינלאומיים בע"מ, פ"ד סג(3) 664).

9. פרופ' בירנהק מוסיף ומתייחס לחשיבותה של הזכות לפרטיות בהקשר לזכותו של אדם לאנונימיות:

"מהותה של הזכות לפרטיות היא השליטה [הזן] של האדם ביחידה האוטונומית שלו, מונח שטבע אהרן ברק, לשעבר נשיא בית המשפט העליון ... היחידה האוטונומית היא מעין מעטפת שסביב האדם. בידי האדם מופקד המפתח למעטפת הזו. הוא זה שיחליט מתי לפתוח אותה ומתי לא ... הדיון באנונימיות חשוב כשלעצמו ... הבנת האנונימיות מאפשרת לנו להעמיק את ההבנה שלנו את הזכות לפרטיות ... יש לגזור את האנונימיות מתוך המובן החוקתי של הפרטיות, ישירות מחוק היסוד" (מרחב פרטי: הזכות לפרטיות בין משפט לטכנולוגיה, מיכאל בירנהק, עמודים 25, 33, 324) (ההדגשות במקור).

פרופ' רות גביון מתייחסת אף היא לפגיעה בפרטיות ולהשלכותיה:

"אני הייתי מציעה שנתרכז, כשאנחנו מדברים על הפרטיות, בשלושה דברים מרכזיים. אחד הוא הנושא של חדירה פיזית, או לגוף או למקום פרטי. הנושא השני הוא כל הנושא של מידע, שימוש במידע, פרסום מידע. והנושא השלישי ... שבירת האנונימיות של אדם, משיכת תשומת לב אליו בניגוד לרצונו. הוצאתו מתוך קהל רחב שבו הוא נמצא ושבו כולנו נמצאים כל הזמן, כשאנחנו שוכרים את האנונימיות שממנה הוא נהנה כחלק מהחיים של כולנו, אנחנו בעצם פוגעים בפרטיותו" ("הזכות לפרטיות ולכבוד", בתוך: זכויות האדם בישראל – קובץ מאמרים לזכרו של ד"ר חמן שלח, עמודים 68-69) (ההדגשות במקור).

10. הינה כי כן ניתן לומר, כי הדרישה ממי שנוכח באולם בית המשפט להזדהות עשויה לכרסם בעקרון פומביות הדיון וכן לפגוע בזכותו של אדם לפרטיות ולאנונימיות. ניתן איפוא להבין ללב של המתלונן המבקש כי יניחו לו לנפשו, לא יוציאוהו מכלל הקהל בתוכו הוא נמצא וימנעו מלתייג אותו כמי שנוהג לבקר בדיונים משפטיים או באופן אחר.

11. אין גם הסמכה בחוק הנותנת בידי בית המשפט סמכות כללית לדרוש את זיהויו של פלוני המצוי באולמו ולהפר בכך את הזכות לפרטיות ואת הזכות לאנונימיות. סעיף 2 לחוק החזקת תעודת זהות והצגתה, תשמ"ג-1982, המתייחס לחובה להזדהות בהצגת תעודת זהות קובע: "תושב שמלאו לו 16 שנים חייב לשאת עמו תמיד תעודת זהות ולהציגה בפני קצין משטרה בכיר, ראש רשות מקומית, שוטר או חייל במילוי תפקידם, כשדרשו זאת ממנו". שופט אינו שוטר וגם כאשר קם הצורך בפעולת שיטור, ולא כך היה הדבר כאן, הוא רשאי להיעזר בכוחות המשמר או השיטור.

לכך הוסיף הנציב, כי אין מחלוקת שלא נתקיים במקרה זה ההיתר להורות על הרחקת אדם מן האולם ואף להעניש אדם אשר לא שעה להתראה להימנע מהפרעה לדיון, גם בהנחה (שאינה מקובלת על הנציב) כי סמכות זו כוללת את הסמכות לברר מי הנוכחים באולם, שהרי לא קמה סמכות כזו בהעדר הפרעה כלשהי למהלך הדיון מצדו של המתלונן. כאמור, "החשש מהקלטת הדיון", שמוזכר בתגובת השופטת, לא נזכר בתגובות אחרות שהתקבלו בנציבות ולא עלה כלל בשיחה שנתקיימה באולם, בתום הדיון, בין השופטת למתלונן.

12. כשנשאל המתלונן לזהותו הוא הטעים, כי אינו בעל דין או ער והדגיש בפני השופטת את היותו של הדיון פומבי ואת זכותו לפרטיות – חרף זאת שבה השופטת ושאלה לזהותו.

13. התלונה נמצאה מוצדקת.

אליעזר ריבלין
נציב תלונות הציבור על שופטים